

نظام رفتاری در خانواده و اجتماع از منظر اسلام

دکتر علی مرادزاده

www.ketab.ir

نظام رفتاری در خانواده و اجتماع از منظر اسلام

چاپ اول، شهریور ۱۳۹۹، شمارگان ۵۰۰ نسخه

دکتر علی مرادزاده، قیمت ۴۰/۰۰۰ ریال

صفحه آرای و ویراستاری: مریم مرادزاده، طرح جلد حسین مرادزاده

سرشناسه: مرادزاده، علی، ۱۳۴۰ -

عنوان و نام پدیدآور: نظام رفتاری در خانواده و اجتماع از منظر اسلام / علی مرادزاده.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات ناد، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۹۵ ص.

شابک: 978-622-969423-7

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: خانواده‌ها -- جنبه‌های اخلاقی Moral and ethical aspects Families

موضوع: اخلاق اسلامی Islamic ethics

موضوع: خانواده‌ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام -- Religious aspects -- Islamic aspects

رده بندی کنگره: BP۲۵۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۴

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۳۶۲۹۴

تاریخ درخواست: ۱۳۹۹/۰۷/۰۶

کد پیگیری: ۷۳۳۴۶۲۶

تهران: میدان امام حسین (ع) - بن بست برخوردار - پلاک ۳ - واحد ۳

تلفن: ۰۲۱-۷۷۶۸۰۰۵۶

آدرس و تلفن نویسنده: ۰۹۱۲۲۱۷۴۸۲۲ - moradzadeh583

همه حقوق محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
فصل اول) کلیات روابط خانوادگی و اجتماعی.....	۱۷
گفتار ۱- ترجیحات و طیف‌های روابط خانوادگی و اجتماعی.....	۲۰
۱- ترجیح خداوند بر خود و اطرافیان.....	۲۲
۲- اهتمام جدی به یکدیگر مبنای پیوستگی و همبستگی خانواده.....	۲۲
۳- ارتباطات، تعاملات و انتقال پیام از طریق زبان بدن.....	۲۳
۴- نوای اعضای خانواده با یکدیگر.....	۲۳
۵- حمایت و پشتیبانی همه جانبه و مستمر از همدیگر.....	۲۴
۶- صداقت متقابل عالمانه و کانون خانواده.....	۲۴
۷- تقدم خانواده بر دیگر.....	۲۵
۸- تدبیر چهار نوع رابطه انسان با طبیعت، دیگران، خود و خدا.....	۲۵
۹- تمسک به سه گانه علم، عمل و اخلاق.....	۲۷
۱۰- خانواده در قاب تلویزیون.....	۲۹
۱۱- کسب فضائل و مکارم اخلاقی و مراعات آن‌ها در.....	۳۰
۱۲- رازداری، عزت نفس، سازگاری.....	۳۲
۱۳- آسیب شناسی و آسیب زدایی رفتار فردی و اجتماعی.....	۳۷
۱۴- ریشه و سرچشمه آسیب‌های رفتاری و ردایل اخلاقی.....	۳۸
گفتار ۲- کنش‌های متقابل اعضای خانواده.....	۴۴
۱- سیستم باز و سیستم بسته.....	۴۴
۲- الگوی پنج ضلعی ارتباطات خانوادگی.....	۴۴
۳- شناسایی و تقویت استعدادها و نقاط مثبت یکدیگر.....	۴۵

- ۴- تکیه و تمرکز بر مشترکات ۴۶
- ۵- بزرگداشت لحظات کوچک ۴۷
- ۶- ابراز احساسات و برقراری ارتباطات مؤثر ۴۷
- ۷- وقت گذاشتن برای خانواده و اولویت قرار دادن آن ۴۸
- ۸- خوش‌رویی، خوش‌خویی و خوش‌گویی ۴۸
- ۹- سلام گفتن، مصافحه، مهمان‌نوازی ۵۰
- ۱۰- یادت، سوغات و هدیه، دیدوبازدید ۵۴
- ۱۱- ره‌گشایی، روح‌بخشی، آزادی و مردانگی ۵۸
- ۱۲- وفای به عهد، تعارض، همیاری، وحدت و همبستگی ۶۲
- گفتار ۳- اهمیت خانواده و سرور و حکیم نظام خانوادگی ۶۴
- ۱- خانواده سلول حقیقی مجموعه تپیده جامعه ۶۵
- ۲- خانواده به‌عنوان کلمه طیبه، اصل تراوس نسبت در پیرامون خود ۶۵
- ۳- نگرش اصیل و نگاه با اهتمام به خانواده ۶۵
- ۴- دوام و ریشه‌دار بودن خانواده با انتقال سنت‌ها به نسل بعد ۶۶
- ۵- محیطی امن و قابل اعتماد برای سالم نگه‌داشتن فرزندان خانواده ۶۶
- ۶- محلی برای تنظیم زندگی ۶۷
- ۷- محل سکونت، آرامش روانی، انس و تکامل دو انسان با یکدیگر ۶۸
- ۸- به خدمت درآوردن گرایش برای تشکیل خانواده ۶۸
- ۹- مشخص کردن حدود مرز رابطه زن و مرد در جامعه و خانواده ۶۹
- ۱۰- قرار دادن حقوق مشخص و متعادل برای زن و مرد در خانواده ۷۰
- ۱۱- قرار دادن دستوراتی برای حل اختلاف در درون خانواده ۷۱
- ۱۲- ایجاد توازن بین حقوق زن و مرد در خانواده ۷۱

- گفتار ۴- اخلاق و آداب پسندیده معاشرت با دیگران ۷۲
- ۱- راهبرد تربیتی اسلام ۷۲
- ۲- جایگاه و الزامات معاشرت با دیگران ۷۶
- ۳- بایسته‌ها و نبایسته‌های معاشرت ۷۷
- ۴- پنج دسته معاشرت فردی ۷۸
- ۵- ادنام جدی نسبت به حل امور مردم ۷۹
- ۶- اصلاح و آشتی بین مردم ۸۱
- ۷- ادب و احسان، صداقت و راست‌گویی، امانت‌داری ۸۲
- ۸- احسان و نیکوکاری، عدالت و انصاف، عفو و گذشت ۸۴
- ۹- سفارش و نهي به عین، تواضع به صبر، تواضع به معروف ۸۷
- ۱۰- امر به معروف، نهی از منکر، عظة و نصیحت ۹۰
- ۱۱- حمایت و رفتار حمایتی، همدلی، صمیمیتی، اجابت و متابعت ۹۴
- ۱۲- تواضع و فروتنی، سخاوت و به‌شدنگی، آسایش زدایی ۹۵
- ۱۳- عیب‌پوشی، آرامش بخشی، ابراز محبت ۹۶
- ۱۴- داشتن هدف مشترک، نگرش مثبت، روابط غیرکامیابی، مبت‌آمیز ۹۸
- ۱۵- جهادگری، مقاومت، همبستگی و وحدت ۱۰۰
- ۱۶- داشتن الگوی رفتار و گروه مرجع قابل‌اعتماد ۱۰۷
- گفتار ۵- رفتارهای ناپسند و آسیب‌های معاشرت اجتماعی ۱۰۸
- ۱- تبیین ماهیت و گونه‌شناسی آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی ۱۰۸
- ۲- سوءاستفاده از دیگران به نفع خویش ۱۲۱
- ۳- تجسس، ناسپاسی، عجول بودن ۱۲۲
- ۴- شایعه‌پراکنی، نداشتن صداقت، خیرخواه نبودن ۱۲۴

- ۵- بدزبانی، فحاشی، لجام گسیختگی زبان ۱۲۵
- ۶- منفعت طلبی شخصی و مادی گرایی ۱۲۷
- ۷- داشتن ملاک های نادرست دوست گزینی ۱۲۷
- ۸- حسادت، حرص و طمع، فخر فروشی ۱۲۸
- ۹- دروغ، بدگمانی، سخن چینی ۱۳۱
- ۱۰- غیبت، تهمت، تمسخر ۱۳۵
- ۱۱- ضعف آشنایی و فقدان مهارت ۱۴۱
- ۱۲- غیب دینی، تشنه و غضب، زیاده خواهی ۱۴۲
- ۱۳- عجب، تخریب، بصری، هواهای نفس ۱۴۵
- ۱۴- فحشا و زنا و سرگیری، اعاة فحشا، بی حیایی ۱۵۰
- ۱۵- رباخواری، حرام خواری، اسراف و بذیر ۱۵۲
- ۱۶- اذیت و آزار، تحقیر، نفاق و دورویی ۱۵۴
- ۱۷- بخیل، مجادله گر، حرام خوار ۱۵۵
- ۱۸- ترک واجبات دینی، ارتکاب گناه کبیره، تباختن پذیرش احکام ۱۵۸
- ۱۹- هم جنس گرایی، خود ارضایی، چشم چرانی ۱۵۹
- ۲۰- قذف، قوادی، تجارت سکس ۱۶۰
- گفتار ۶- جایگاه حقوقی خانواده و الزامات آن ۱۶۱
- ۱- خانواده در قانون اساسی ۱۶۱
- ۲- ماهیت و انواع خانواده ۱۶۲
- ۳- حقوق خانواده ۱۶۳
- ۴- حدود و ثغور تنظیم روابط اعضای خانواده ۱۶۵
- ۵- هویت جمعی خانواده ۱۶۷

- ۷- تعجیل در ازدواج فرزندان ۱۹۵
- ۸- توجه مرد به همسر ۱۹۵
- ۹- پاداش نیکی به همسر (زن) ۱۹۷
- گفتار ۳- وظایف مادر (زن) در خانواده ۲۰۰
- ۱- فرزند آوری، تربیت فرزند و استمرار حیات بشر ۲۰۰
- ۲- سرپرستی خانواده و وفاداری در غیاب مرد ۲۰۱
- ۳- نفاذات رفتاری و اخلاقی زن ۲۰۲
- ۴- چارچوب اخلاقی رفتارهای اقتصادی و مالی زن ۲۰۴
- ۵- تغذیه شیمیایی ۲۰۵
- ۶- شوهرداری پدیدگی زن در خانواده ۲۰۵
- گفتار ۴- وظایف متقابل در میان زن و مرد ۲۱۰
- ۱- مراعات حق همسری در راه حقوق نام نهاد (ع) ۲۱۰
- ۲- احترام متقابل و قدرشناسی ۲۱۰
- ۳- نشان دادن محبت و ایجاد آرامش ۲۱۱
- ۴- اختصاص روز جمعه به خانواده ۲۱۱
- ۵- اظهار تشکر و سپاسگذاری ۲۱۱
- ۶- مسافرت و تفریحات سالم و سازنده ۲۱۲
- ۷- صلة رحم و دیدوبازدید بستگان ۲۱۲
- ۸- کسب آموزش‌های لازم برای زندگی و کسب‌وکار ۲۱۲
- ۹- رازداری ۲۱۲
- ۱۰- حمایت و تقویت ۲۱۲
- فصل سوم) وظایف فرزندان در خانواده ۲۱۳

- گفتار ۱- وظایف کلی فرزندان نسبت به پدر و مادر ۲۱۶
- ۱- اطاعت و تبعیت فرزندان از پدر و مادر ۲۱۶
- ۲- احسان و نیکی به پدر و مادر ۲۱۷
- ۳- حفظ احترام والدین حتی اگر مشرک باشند ۲۱۹
- ۴- داشتن اخلاق نیکو با والدین ۲۱۹
- ۵- عای خیر در حق پدر و مادر ۲۱۹
- ۶- اولویت و مقدم داشتن والدین بر خود ۲۲۵
- ۷- لزوم در صحیح از حقوق پدر و مادر و مراعات آن ۲۲۵
- ۸- وجوب احترام پدر و مادر با هر مرام و مکتبی ۲۲۶
- ۹- تقدم احترام مادر بر پدر در برخی موارد ۲۲۸
- ۱۰- شأن و منزلت پدر برادر فرزند ۲۳۰
- ۱۱- ضرورت جلب رضایت والدین ۲۳۱
- گفتار ۲- وظایف فرزند نسبت به پدر و مادر پسر و مرگ آنان ۲۳۱
- ۱- وظایف عبادی ۲۳۲
- ۲- وظایف مالی و اقتصادی ۲۳۲
- ۳- وظایف اجتماعی ۲۳۲
- گفتار ۳- حقوق پدر و مادر ۲۳۳
- ۱- مراعات ادب و احترام آنان ۲۳۳
- ۲- وجوب احسان به پدر و مادر ۲۳۴
- ۳- مهربانی و رفتار بزرگوارانه با والدین ۲۳۵
- ۴- پرهیز از آزردهن والدین ۲۳۵
- ۵- وجوب اطاعت از پدر و مادر ۲۳۶

مقدمه

خانواده زیربنای اصلی شکل‌گیری جامعه بشری است و بدون آن هرگز جامعه انسانی پدید نخواهد آمد و یا قوام و دوام پیدا نخواهد کرد، از طرفی بدون اهتمام به مسائل و نیازهای آن نمی‌توان خواستار ایجاد خانواده سالم و سلامت خانوادگی شد. خانواده سه رکن اساسی دارد «پدر، مادر، فرزند»، این سه رکن به همدیگر نیازهای گوناگون و متقابل دارند. پدر و مادر دو رکن اصلی خانواده هستند که با تولد فرزند ارکان خانواده تکمیل شده و احساس تازه‌ای نسبت به همدیگر و نسبت به فرزند در آنان نمایان می‌گردد که از جنس محبت و عشق و ایثارگری، همدارایی نسبت به یکدیگر می‌باشد. اینجاست که مفاهیم و نقش‌های تازه‌ای چون «پدر»، «مادر»، «فرزندی» تولید می‌گردد. علاوه بر آن، بعدها مفاهیم جدیدی چون «برادری» و «خواهی» پدید می‌آید که به‌نوبه خود از ماندگارترین و شیرین‌ترین روابط و پیوندهای عالم هستی را بهم می‌زنند. پیوندهای عاطفی اعضای خانواده پایدار و ماندگار است. حتی می‌توان گفت پایدارترین و ماندگارترین روابط اجتماعی هستند. البته در فرهنگ‌ها و اجتماعات مختلف این پیوندها دستخوش تغییرات خاصی گردیده و بالطبع می‌توان سبک‌های رفتاری و مدل‌های خانوادگی متفاوتی را مشاهده کرد. باین‌حال؛ در اصل می‌توان گفت نوعی روابط متقابل در فطرت انسان نهفته است که همواره او را به بهترین روابط و پیوندها سوق می‌دهد.

با این نگرش است که می‌توان گفت علت اساسی تشریع ازدواج، پاسخ به ندای فطرت و نیازهای طبیعی انسان است که یکی از آن‌ها اجتماعی زیستن می‌باشد. تمام قوانین و مقررات اسلام، از زیرساخت‌های فطری و طبیعی به ودیعه نهاده شده در نهاد انسان، سرچشمه می‌گیرند. این قوانین و مقررات به شکلی برآورنده نیازهای فطری و طبیعی انسان هستند و در پرتو این قوانین، سلامت و رشد و تکامل آدمی تضمین می‌شود. فلسفه اساسی و بنیانی ازدواج و شکل‌گیری خانواده و اجتماع همانند تمام احکام و مقررات آن، پاسخ به ندای فطرت خداجو و کمال‌خواه انسان است. ازدواج از این‌روی در اسلام، مورد

عنایت و ترغیب قرار گرفته است که می‌تواند به نیازهای فطری آدمی پاسخ شایسته داده و سلامت و تعالی وی را زمینه‌سازی کنند؛ لذا افرادی که از ازدواج روی می‌گردانند، درواقع به‌طور ناخودآگاه با فطرت و طبیعت خود بی‌توجهی کرده‌اند. در نتیجه، چون برخلاف فطرت و نیاز طبیعی حرکت می‌کنند، با دشواری و مشکلات فراوان مواجه شده و از مسیر تعادل و جاده تکامل و رشد خارج می‌شوند.

در این بحث نمی‌خواهیم نقش خانواده و یا نقش جامعه را فی‌نفسه بررسی کنیم بلکه می‌خواهیم روابط بین اعضای خانواده و اجتماع با یکدیگر را مورد بحث قرار دهیم. در درون خانواده، رابطه متقابل پدر و مادر و فرزند که به تبع آنان عروس و داماد هم افزوده می‌شود و در اجتماع نیز روابط متقابل افراد اعم از رفتارهای پسندیده و ناپسند مورد نظر می‌باشد. این روابط هم با رسیدن اعضای قابل بحث است که به بایسته‌ها می‌پردازد و هم با رویکرد سلبی نسبت به آسیب‌ها و رفتارهای ناهنجار و ناپسند هشدار و انذار می‌دهد.

توجه به ارزش‌های دینی، پیرخدا یکدیگر بودن، داشتن صداقت و راست‌گویی، تقویت وحدت و همبستگی، تعاون، همکاری، همیاری، امر به معروف و نهی از منکر نسبت به یکدیگر، اصلاح ذات‌البین و حل و فصل اختلافات و کدورت‌ها، عفو و گذشت، احترام و خدمت به والدین، پاسخ بدی را با نیکی دادن، اسرار، اسرار، اسرار، احترام متقابل نسبت به یکدیگر، مراعات حقوق و منافع دیگران، قناعت، انفاق، هدیه دادن، صلّه رحم، توجه و عنایت به یتیمان و ضعیفان و نیازمندان، قانونمندی، عفت و پاکدامنی، اهل عبادت بودن، اهل کار و تلاش و تولید بودن، توکل بر خدا، امیدواری، تواضع و فروتنی، امانت‌داری، اجرای قسط و عدل، از جمله رفتارهای نیک و پسندیده هستند.

برخی رفتارهای ناپسند نیز عبارت‌اند از دروغ‌گویی، خیانت‌دramانت، انحراف از حق و تفرقه، ظلم و ستم، تجاوز به حقوق و منافع دیگران، تمسخر دیگران، اهانت، غیبت کردن، تهمت زدن، بی‌عفتی و بی‌حجابی، بی‌حیایی، فحشا، دزدی، قانون‌شکنی، کینه‌توزی، قطع صلّه رحم، اسراف و تبذیر، گران‌فروشی، کم‌فروشی، احتکار، رشوه دادن و رشوه گرفتن، رباخواری، اعم از ربا دادن و ربا گرفتن، حرام‌خواری، جاسوسی، کم‌کاری در انجام وظیفه، سخن‌چینی، ناامیدی، ناسپاسی، بی‌تفاوتی نسبت به یکدیگر، بداخلاقی، ترک عبادات و احکام و ارزش‌های الهی و امثال آن‌ها.